

PRAVA DETETA I REFORMA MALOLETNIČKOG PRAVOSUĐA U REPUBLICI SRBIJI¹

Dr Ivana Stevanović

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd

Okvir za odnose Evropske unije prema zaštiti i promociji prava deteta u zemljama koje nisu članice posebno je definisan EU Smernicama za promociju i zaštitu prava deteta i od velikog su značaja u procesu pridruživanja zemalja kandidata. Usvajanjem EU Agende za prava deteta 2011. godine usvaja se na nivou Evropske unije i novi koncept "pravosuđa po meri deteta". Imajući u vidu da se u Republici Srbiji poslednjih godina inteziviraju naponi na usaglašavanju sistema maloletničkog pravosuđa sa novo-ustanovljenim evropskim standardima, pre svega, sa Preporukom Komiteta ministara Saveta Evrope državama članicama o evropskim pravilima za maloletne učinioce kojima su izrečene sankcije ili mere i Smernicama Komiteta ministara Saveta Evrope o pravosuđu po meri deteta, autorka u radu posebno ukazuje na buduće pravce reforme, posmatrano kroz prizmu Nacrta Akcionog plana za Poglavlje 23 u delu koji se odnosi na ostvarivanje prava deteta, odnosno novih zakonskih rešenja koja se očekuju u ovoj oblasti.

U radu se posebno insistira na činjenici da su maloletničko krivično i prekršajno zakonodavstvo u Republici Srbiji, kao deo jedinstvenog pravnog sistema, najpodložniji promenama s ciljem njegovog unapređenja, a radi pružanja adekvatnih odgovora na kriminalitet maloletnika za koje svaka država, u smislu postojanja odgovarajuće reakcije, ima poseban interes. Zapaža se neophodnost usaglašavanja i povezivanja krivičnogpravnog i prekršajnogpravnog sistema s ciljem njihovog uobličavanja u jedinstveni sistem reagovanja u odnosu na maloletnički kriminalitet. S tim u vezi autorka daje prikaz očekivanih promena koje će biti sadržane u novom Zakonu o

¹ Ovaj tekst je nastao kao rezultat na projektu "Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnost socijalne intervencije" (broj 47011) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS.

maloletnim učiniocima krivičnih dela i zaštiti maloletnih lica u krivičnom postupku.

Ključne reči: prava deteta, "pravosuđe po meri deteta", krivično i prekršajno zakonodavstvo, usaglašavanje.

UVODNE NAPOMENE

"Pravosuđe (pravda) po meri deteta"² označava pravosudni sistem koji jemči poštovanje i delotvorno sprovođenje svih prava deteta na najvišem mogućem nivou, ... To je pre svega pravosuđe koje je dostupno, primereno uzrastu, efikasno, prilagođeno potrebama i pravima deteta i usredsređeno na te potrebe i prava, uz poštovanje prava deteta, uključujući pravo na postupak u skladu sa zakonom, pravo da učestvuje u postupku i da razume postupak, na poštovanje privatnog i porodičnog života i na integritet i dostojanstvo. "Pravosuđe (pravda) po meri deteta" predstavlja neophodan korak u ostvarivanju, unapređenju i zaštiti prava deteta. Ostvarivanje "pravosuđa (pravde) po meri deteta podrazumeva pravosuđe prilagođeno na način da bude primerenije detetu i efikasne postupke dostupne deci uz obezbeđenje neophodne nezavisne pravne reprezentacije. Na ovaj način se omogućava deci da, kada dođu u kontakt sa pravosudnim i upravnim sistemom, bilo kao svedoci, žrtve (oštećeni) ili kao učinioci krivičnih dela, tužioci i podnosioci pritužbi u građanskim, upravnim postupcima i postupcima pred nezavisnim organima, budu u mogućnosti da na adekvatan način zaštite svoja prava i interese. Poštovanje ovog principa je u skladu sa *Konvencijom o pravima deteta*,³ *Fakultativnim protokolom uz Konvenciju o pravima deteta o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji*,⁴ *Fakultativnim protokolom uz Konvenciju o pravima deteta o učešću dece u oružanim sukobima*⁵ kao i sa brojnim međunarodnim dokumentima, a posebno Standardnim minimalnim pravilima Ujedinjenih nacija za maloletničko pravosuđe (*Pekinska pravila*),⁶ Pravilima Ujedinjenih nacija o zaštiti maloletnika lišenih slobode,⁷ Smernicama Ujedinjenih nacija za prevenciju maloletničke delinkvencije (*Rijadske smernice*),⁸ Standardnim minimalnim pravilima Ujedinjenih nacija za mere alternativne

² Smernice Komiteta ministara Saveta Evrope o pravosuđu po meri deteta, usvojene 17. novembra 2010. na 1.098. zasedanju zamenika ministara Saveta Evrope - Redigovana verzija od 31. maja 2011.

³ *Konvencija o pravima deteta*, "Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori", br. 15/90.

⁴ *Fakultativni protokol o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji uz Konvenciju o pravima deteta* ("Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori", br. 22/02).

⁵ *Fakultativni protokol o učešću dece u oružanim sukobima uz Konvenciju o pravima deteta* ("Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori", br. 22/02).

⁶ Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za maloletničko pravosuđe (*Pekinska pravila*) usvojena rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 40/33 od 29. novembra 1985. godine (A/Rezol/40/33, 29. novembar 1985).

⁷ Pravila o zaštiti maloletnika lišenih slobode, usvojena rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 45/113 od 14. decembra 1990. godine (A/Rezol/45/113, 14. decembar 1990).

⁸ Smernice za prevenciju maloletničke delinkvencije (*Rijadske smernice*) usvojene rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 45/112 od 14. decembra 1990. godine (A/Rezol/45/112, 14. decembar 1990).

institucionalnom tretmanu (*Tokijska pravila*),⁹ Preporukom CM/Rec(2008)11 Komiteta ministara Saveta Evrope državama članicama o evropskim pravilima za maloletne učinioce kojima su izrečene sankcije ili mere,¹⁰ kao i Smernicama Komiteta Ministara Saveta Evrope o pravosuđu po meri deteta, usvojenim 2010. godine. Takođe, u odnosu na pitanje sudske zaštite prava, Komitet za prava deteta u Opštem Komentaru broj 5: Opšte mere za sprovođenje Konvencije o pravima deteta¹¹ (u daljem tekstu: *Opšti komentar* br. 5), ukazuje na važnost postojanja efikasnih pravnih sredstava u slučaju povrede prava, a posebno efikasnih postupaka koji su dostupni deci i njihovim predstavnicima kao što su informacije, saveti, zastupanje dece, uključujući pomoć kada dete niko ne zastupa, i pristup nezavisnim žalbenim postupcima i sudovima uz neophodnu pravnu i drugu pomoć. U slučaju da se utvrdi povreda prava, *Opšti Komentar* broj 5. ukazuje da treba da postoji odgovarajuća reparacija, uključujući odštetu i, ako je potrebno, mere kojima se obezbeđuje fizički i psihički oporavak, rehabilitacija i reintegracija. Komitet za prava deteta, želeći posebno da ohrabri države ugovornice da usvoje i sprovede sveobuhvatnu politiku maloletničkog pravosuđa za sprečavanje i tretiranje maloletničke delinkvencije na bazi i u skladu sa *Konvencijom o pravima deteta* doneo je i *Opšti Komentar broj 10: "Prava dece u maloletničkom pravosuđu"* (u daljem tekstu: *Opšti komentar* br. 10).¹² Ciljevi donošenja *Opšteg Komentara* broj 10 ogledaju se u: davanju smernica i preporuka državama članicama u pogledu sadržaja sveobuhvatne politike u oblasti maloletničkog pravosuđa, sa posebnim naglaskom na prevenciju maloletničke delinkvencije, uvođenju alternativnih mera koje obezbeđuju da se pitanje maloletničke delinkvencije rešava bez primene sudskog postupka, kao i prilikom tumačenja i primene svih ostalih odredbi sadržanih u članovima 37 i 40 *Konvencije o pravima deteta*, kao i u podsticanju država da u svoje nacionalne sisteme maloletničkog pravosuđa uključe novousvojene međunarodne standarde (Vučković Šahović, Doek, Zermatten, 2012: 303-309). Komitet za prava deteta priznaje da je očuvanje javne bezbednosti legitiman cilj pravosudnog sistema. Međutim, Komitet je mišljenja da se ovaj cilj može na najbolji način ostvariti punim poštovanjem i primenom vodećih i sveobuhvatnih principa maloletničkog pravosuđa sadržanih u *Konvenciji o pravima deteta* utvrđujući u *Opštem Komentaru* broj 10 set osnovnih principa za postupanje koje treba prilagoditi deci u sukobu sa zakonom:

- *Postupanje na način koji uvažava osećanje dostojanstva i vrednosti deteta* (Ovaj princip se oslanja na osnovno ljudsko pravo navedenu u članu 1. *Osnovne deklaracije o ljudskim pravima*, koji kaže da je svako ljudsko biće rođeno slobodno i jednako u dostojanstvu i pravima. Ovo pravo na dostojanstvo i vrednost, stečeno rođenjem, mora biti poštovano i zaštićeno tokom čitavog procesa postupanja sa decom, od

⁹ Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za mere alternativne institucionalnom tretmanu usvojena rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 45/100 od 14. decembra 1990. godine (A/Rezol/45/110, 14. decembar 1990).

¹⁰ Preporuka CM/Rec(2008)11 Komiteta ministara Saveta Evrope državama članicama o evropskim pravilima za maloletne učinioce kojima su izrečene sankcije ili mere, usvojena od strane Komiteta ministara Saveta Evrope 5. novembra 2008. godine na 1040-toj sednici zamenika ministara.

¹¹ Opšte mere za sprovođenje Konvencije o pravima deteta, usvojen od Komiteta za prava deteta CRC/GC/2003/5 od 03. oktobra 2003. godine (CRC/GC/2003/5, 03. oktobar 2003).

¹² *Opšti Komentar* broj 10: "Prava dece u maloletničkom pravosuđu", usvojen od Komiteta za prava deteta 25. aprila 2007. godine na 44 sednici (CRC/C/GC/10).

prvog kontakta sa organima za primenu zakona pa sve do sprovođenje svih mera za postupanje sa detetom);

- *Postupanje koje kod deteta jača poštovanje prava čoveka i sloboda drugih* (U okviru sistema maloletničkog pravosuđa, postupanje sa decom i njihovo vaspitanje treba da bude usmereno na razvoj poštovanja ljudskih prava i sloboda, kao i poštovanje i primenu garancija za pošteno suđenje o čemu govori član 40 (2) *Konvencije o pravima deteta* (Paragraf 40-67. *Opšteg Komentar broj 10*). Komitet posebno postavlja pitanje: "Da li je moguće da ako glavni akteri u maloletničkom pravosuđu, kao što su policajci, tužilaštvo, sudije i socijalni radnici u potpunosti ne poštuju i štite ove garancije, kako se može očekivati da će deca, imajući tako loše primere, poštovati prava čoveka i osnovne slobode drugih?");
- *Postupanje koje vodi računa o uzrastu deteta i podstiče njegovu reintegraciju, kao i preuzimanje konstruktivne uloge u društvu* (Ovaj princip se mora primenjivati, pratiti i poštovati u toku celokupnog procesa postupanja sa detetom, od prvog kontakta sa organima za zaštitu zakona do primene svih mera za postupanje sa detetom. To zahteva da svi profesionalci u sistemu maloletničkog pravosuđa treba da poseduju znanja o razvoju deteta, o dinamici stalnog razvoja dece, šta je to odgovara njihovoj dobrobiti);
- *Poštovanje dostojanstva deteta zahteva da svi oblici nasilja u postupanju sa decom u sukobu sa zakonom moraju biti zabranjeni i sprečeni* (Na navedenom Komitet za prava deteta posebno insistira imajući u vidu da izveštaji koji stižu Komitetu pokazuju da nasilja ima u svim fazama postupka maloletničkog pravosuđa, od prvog kontakta sa policijom, tokom pritvora u prekrivičnom postupku i tokom boravka i tretmana u drugim objektima za decu lišenu slobode. Komitet zahteva od zemalja članica da preduzmu efikasne mere na sprečavanju ovakvog nasilja).

Prilagođavanje pravosuđa da bude primerenije deci u Evropi deo je Agende Evropske unije o pravima deteta¹³ i predstavlja jedan od najvažnijih standarda u oblasti prava deteta. Uvažavanje osnovna načela "pravosuđa (pravde) po meri deteta" podrazumeva primenu osnovnih principa (*Smernice Komiteta Ministara Saveta Evrope o pravosuđu po meri deteta – III Osnovna načela – od A. do E*):

- *Principa participacije* (Pravo je svakog deteta da budu obavešteno o svojim pravima, da mu se ukaže na odgovarajuće puteve koji su mu obezbeđeni radi pristupa pravosuđu i da bude konsultovano i saslušano u postupcima u kojima učestvuje ili koji utiču na njega. Decu treba smatrati punim nosiocima prava i tako treba postupati prema njima).
- Uvažavanje *najboljih interesa* deteta (Prilikom procene najboljih interesa dece koja su u postupak uključena ili dece na koju to utiče, važno je uzeti u obzir: njihove stavove i mišljenja; sva druga prava deteta, kao što je pravo na dostojanstvo, slobodu i ravnopravno postupanje treba u svakom trenutku da budu poštovana; svi nadležni

¹³ Agenda Evropske unije o pravima deteta usvojena od strane Evropske Komisije Evropske unije 52011DC0060 od 15. februara 2011. godine 52011DC0060, (52011DC0060, 15. februar 2011. godine).

organi vlasti treba da usvoje sveobuhvatan pristup kako bi na odgovarajući način uzeli u obzir sve interese o kojima se tu radi, uključujući psihološko i fizičko blagostanje i pravne, socijalne i ekonomske interese deteta);

- Poštovanje njihovog *dostojanstva* (Prema deci treba postupati s pažnjom, osećajno, pravično i s poštovanjem sve dok traje postupak ili rasprava o predmetu, a posebnu pažnju treba posvećivati njihovom ličnom položaju, blagostanju i konkretnim potrebama, uz puno poštovanje njihovog fizičkog i psihičkog integriteta. Na taj način treba postupati prema deci bez obzira na to kako su došla u dodir sa sudskim ili vansudskim postupkom ili kakvom drugom intervencijom, i bez obzira na njihov pravni status i svojstvo u bilo kom postupku ili predmetu. Deca ne smeju biti podvrgnuta mučenju ili nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju;
- *Zaštitu od diskriminacije* (Prava deteta treba da se obezbeđuju bez ikakve diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja kože ili etničko poreklo, uzrast, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, socioekonomsko poreklo, status roditelja (jednog ili oba), veza s nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje, rodni identitet ili drugi status);
- *Vladavinu prava* (Načelo vladavine prava treba da bude primenjeno na svu decu, u potpunosti, isto onako kao i na odrasle. Elementi valjanog (pravosudnog) postupka, kao što su načela zakonitosti i srazmernosti, pretpostavka nevinosti, pravo na pravično suđenje, pravo na pravni savet, pravo na pristup sudu i pravo na žalbu, treba da budu zajemčeni deci na isti način na koji su zajemčeni odraslima i ne smeju biti umanjeni ili uskraćeni pod izgovorom najboljih interesa deteta. To važi za sve sudske i vansudske i upravne postupke. Deca treba da imaju pravo pristupa odgovarajućim nezavisnim i delotvornim mehanizmima za ulaganje žalbe).

Uzimajući u obzir navedeno na ovom mestu želimo posebno da ukažemo i na značaj dokumenta koji je usvojen od strane Komiteta ministara Saveta Evrope pod nazivom: *Evropska pravila za maloletne učinioce kojima su izrečene sankcije ili mere* (Preporuka CM/REC (2008)11) kojim su svim državama članicama Saveta Evrope date smernice za dalji razvoj nacionalnih sistema za postupanje sa decom u sukobu sa zakonom, uključujući i situacije kada se maloletnici pojavljuju kao učinioci prekršaja, a kojima su izrečene "sankcije ili mere". U tom smislu važno je uvek imati na umu da se:

- Sa maloletnim učiniocima kojima su izrečene sankcije ili mere postupa uz poštovanje njihovih ljudskih prava;
- Sankcije i mere koje se mogu izreći maloletnicima, kao i način njihovog izvršenja isključivo mora utvrditi zakonom i zasnovati na načelima socijalne integracije i obrazovanja i prevencije vršenja prekršaja i krivičnih dela u budućnosti;
- Sankcije i mere izriču isključivo od strane suda ili se, ukoliko ih izriče drugi zakonom određeni organ, bez odlaganja podvrgavaju sudskom preispitivanju;
- Donja granica za izricanje sankcija ili mera kao posledica izvršenja prekršaja ili krivičnog dela ne sme biti postavljena suviše nisko i mora biti propisana zakonom;

- Izricanje i izvršenje sankcija ili mera je zasnovano na najboljim interesima maloletnih učinilaca i ograničeno težinom izvršenog prekršaja i krivičnog dela (načelo srazmernosti), pri čemu se vodi računa o uzrastu maloletnika, fizičkom i psihičkom zdravlju, razvoju, sposobnosti i ličnim okolnostima (načelo individualizacije), koji se, kada je potrebno, utvrđuju na osnovu odgovarajućih psiholoških, psihijatrijskih ili socijalnih izvještaja;
- U cilju prilagođavanja izvršenja sankcija i mera posebnim okolnostima svakog slučaja, organi koji su odgovorni za izvršenje treba da imaju dovoljno široko diskreciono ovlašćenje, koje ne sme voditi ozbiljnoj nejednakosti u postupanju;
- Sankcijama ili merama se ne smeju ponižavati ili omalovažavati maloletnici kojima su izrečene;
- Sankcije ili mere ne smeju izvršavati na način kojim se naglašava njihov prinudni karakter ili koji predstavlja neopravdan rizik od fizičke ili psihičke povrede;
- Sankcije ili mere izvršavaju bez neopravdanog odlaganja i to samo u meri i za vreme koje je striktno određeno i neophodno za intervenciju (načelo minimalne intervencije);
- Lišenje slobode maloletnika izriče isključivo kao krajnja mjera, koja se izvršava u najkraćem mogućem periodu. Posebni napori se moraju preduzeti kako bi se izbeglo određivanje pritvora;
- Sankcije i mere izriču i izvršavaju bez diskriminacije po bilo kom osnovu, poput pola, rase, boje, jezika, religije, seksualne orijentacije, političkog i drugog mišljenja, nacionalnog i socijalnog porijekla, veze sa nekom nacionalnom manjinom, imovine, rođenja ili drugog statusa (načelo zabrane diskriminacije);
- Posredovanje i druge restorativne mere podstiču u svim fazama postupanja sa maloletnicima;
- Maloletnicima mora zakonom garantovati pravna sigurnost (načelo vladavine prava) koja podrazumeva da maloletnici ne smeju imati manje prava i garancije od onih koje imaju punoletni izvršioc i u skladu sa opštim pravilima krivičnog postupka;
- Svaki pravosudni sistem koji postupa sa maloletnicima mora normirati na način koji posvećuje dužnu pažnju pravima i obavezama roditelja i zakonskih zastupnika i uključuje ih, u meri u kojoj je to moguće, u postupak i izvršenje sankcija i mera, izuzev ako ovo nije u najboljem interesu maloletnika. Kad učinilac postane punoletan, učešće roditelja i zakonskih staratelja nije obavezno. Članovi maloletnikove šire porodice i zajednice takođe mogu imati veze sa postupkom onda kada je to primereno;
- U okviru svakog pravosudnog sistem koji postupa sa maloletnicima mora slediti multidisciplinarni i multisektorski pristup koji mora biti integrisan sa širim socijalnim inicijativama za maloletnike, kako bi se osigurao holistički pristup i kontinuitet brige za maloletnika (načela uključivanja zajednice i kontinuirane brige);
- Pravo maloletnika na privatnost mora u potpunosti poštovati u svim fazama postupka. Zabranjeno je otkrivanje informacija o identitetu maloletnika i davanje

poverljivih informacija o njima i njihovim porodicama svakom licu koje nije zakonom ovlašćeno da ih prima;

- Onda kad je to primereno, uspostavi mogućnost da se prema mladim punoletnim učiniocima postupa na način kao i prema maloletnicima;
- Svo osoblje koje radi sa maloletnicima zapošljava, obučava i ima uslove rada koji im omogućavaju da pruže odgovarajući standard brige, kako bi zadovoljili posebne potrebe maloletnika i služili kao pozitivan uzor;
- Obezbedi dovoljno resursa i broj osoblja kako bi se osiguralo da intervencije u život maloletnika ima smisla. Nedostatak sredstava ne sme nikada biti opravdanje za kršenje ljudskih prava maloljetnika;
- Izvršenje svake sankcije i mere mora podvrgnuti redovnoj vladinoj inspekciji i nezavisnom nadgledanju.

REFORMA SISTEMA MALOLETNIČKOG KAZNENOG PRAVA U REPUBLICI SRBIJI

U Republici Srbiji poslednjih godina intenzivirani su naponi na reformi sistema maloletničkog kaznenog prava i njegovo dalje usklađivanju sa novo-ustanovljenim evropskim standardima, odnosno razumevanju maloletničkog kriminaliteta, njegovih uzroka i posledica, a uvažavajući i rezultate istraživanja "otpornosti" koja su ukazala na činjenicu da se pojedinci uspešno razvijaju uprkos rizicima i nedaćama, prevashodno preko protektivnih faktora koji jačaju otpornost i koji se mogu naći u individualnim karakteristikama pojedinaca, porodici, školi i širem okruženju (Stevanović, Pavićević: 2015, str. 294-300). Razvoj navedenog sociološkog koncepta od velikog je značaja i za bolje prepoznavanje deteta kao subjekta pravne zaštite i nosioca prava na zastitu. Navedeno je zahtevalo i ustanovljavanje novog pravosudnog modela u zaštiti njihovih prava poznatog kao: "pravosuđe po meri deteta."

U ovom trenutku Srbija se nalazi i u središtu procesa realizacije sveobuhvatnih reformi unutar sistema pravosuđa, uključujući tu i sistem maloletničkog pravosuđa. Akcenat je prevashodno stavljen na Poglavlja 23 i 24 u procesu pridruživanja Evropskoj uniji. Maja 2014. godine Evropska komisija objavila je i: Izveštaj o skriningu za Poglavlje 23 – Pravosuđe i osnovna prava¹⁴ i Poglavlje 24 – Pravda, sloboda i bezbednost,¹⁵ a nakon održanih eksplanatornih i bilateralnih sastanaka tokom 2013. godine sa predstavnicima ovlašćenih organa Republike Srbije. Ova dva poglavlja razmatrana su u ranoj fazi pregovora kako bi se omogućio maksimalni period koji je potreban za izmenu postojećeg zakonodavnog okvira i usvajanje novih zakonskih rešenja, uspostavljanje institucija i

¹⁴ Evropska komisija: Izveštaj o skriningu za Poglavlje 23 - Pravosuđe i osnovna prava, EUMD45/14, u http://www.seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/Skrining/Screening%20Report%2023_SR.pdf

¹⁵ Evropska komisija: Izveštaj o skriningu za Poglavlje 23 - Pravosuđe i osnovna prava, EU MD 46/14, u http://www.seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/Skrining/Screening-report-chapter-24-serbia.pdf

praćenje implementacije. Navedeni *Izveštaji* sadrže značajne preporuke koje se odnose i na oblast unapređivanja primene prava deteta u sistemu maloletničkog pravosuđa.

Tako se u Izveštaju o skriningu za Poglavlje 23, pored ostalog, konstatuje da je u oblasti prava deteta uspostavljen u velikoj meri dobar zakonodavni okvir, ali se ističe problem implementacije postojećih zakona. U oblasti maloletničkog pravosuđa istaknuta je važnost unapređenja pritvorskih jedinica u skladu sa međunarodnim standardima, kao i važnost unapređenja i uspostavljanja posebnih programa koji su prilagođeni deci i mladima. Izveštaj o skriningu za Poglavlje 23 ističe i neophodnost unapređenja koordinacije i nadzora u oblasti ostvarivanja prava deteta i posebno ističe značaj unapređenja rada Saveta za prava deteta Vlade Republike Srbije i obezbeđenja odgovarajućih resursa kako bi Savet za prava deteta efikasno obavljao svoje nadležnosti i pratio sprovođenje akcionih planova i strategija koji su usvojeni u oblasti prava deteta. Kao jedan od prepoznatih problema u ostvarivanju prava deteta ističe se i veoma nizak nivo svesti dece i mladih o njihovim pravima kao i o donetim zakonima koji su relevantni u oblasti prava deteta.

Nakon objavljivanja Izveštaja o skriningu Evropske komisije, Pregovaračka grupa Republike Srbije za Poglavlje 23 pripremila je Nacrt Akcionog plana¹⁶ koji u tački 3.6 sadrži poseban deo koji se odnosi na unapređenje prava deteta i u sistemu maloletničkog pravosuđa. Akcionim planom definiše se niz aktivnosti sa ciljem unapređenja zaštite i ostvarivanja prava dece kroz jačanje relevantnih institucija, unapređenje saradnje između pravosuđa i socijalnog sektora kao i obezbeđenje pune primene legislative relevantne za sistem maloletničkog pravosuđu u skladu sa standardima Evropske unije. U odnosu na obezbeđenje pune primene legislative o maloletničkom pravosuđu u skladu sa standardima Evropske unije u 2015. godini predviđene su i aktivnosti koje se odnose na unapređenje zakonodavstva i to u smislu usvajanja novog *Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i zaštiti maloletnih lica u krivičnom postupku*, podršku radu Saveta za praćenje i unapređenje rada organa krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija prema maloletnicima, unapređenje primene vaspitnih naloga, jačanje kapaciteta profesionalaca, definisanje smernica za saslušanje dece u krivičnim postupcima radi sprečavanja sekundarne viktimizacije, unapređenje tretmana za maloletnike, unapređenje zaštite dece u građanskim sudskim postupcima i unapređenje evidencije o poštovanju najboljeg interesa deteta u sudovima. Akcionim planom je predviđeno i osnivanje odeljenja i izgradnja smeštajnih kapaciteta za izvršenje mere bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi koja se izriče maloletnim učiniocima krivičnih dela.

Reforma maloletničkog krivičnog prava

Ideja da se nadzorom, pružanjem zaštite i pomoći može uticati na razvoj i jačanje lične odgovornosti maloletnih učinioaca krivičnih dela, kako bi se obezbedilo ponovno uključivanje maloletnika u društvo predstavlja važeći ali i budući koncept o aktivnom

¹⁶ Ministarstvo pravde RS, Treći nacrt Akcionog plana za poglavlje 23 u: <http://www.mpravde.gov.rs/tekst/7715/treći-nacrt-akcionog-plana-za-poglavlje-23.php>

učešću maloletnika, a sve to radi izgradnje novih standarda ponašanja i (re)integracije u društvo. U osnovi zahtevi i zabrane propisani posebnom obavezom kao posebnom krivičnom sankcijom, odnosno vaspitnim nalogima kao vrstom para-sankcije, predstavljaju u suštini prepoznate potrebe maloletnika i načine da ih kroz izvršenje krivične sankcije, odnosno primene vaspitnog naloga, sam maloletnik na najcelishodniji način zadovolji i time unapredi svoje funkcionisanje, smanjujući istovremeno rizik od ponovnog vršenja krivičnih dela. Izvršenje posebne obaveze, samostalno ili u kumulaciji uz neku od vaspitnih meru pojačanog nazora, odnosno primena vaspitnog naloga, zahteva saradnju suda, organa starateljstva, tužilaštva ali i samog maloletnika i njegovih roditelja. Što se tiče samog prepoznavanja potreba maloletnika, pored njega samog i njegovih roditelja, najznačajniju ulogu ima organa starateljstva. Procena organa starateljstva nije usmerena samo na maloletnika već na povezani sistem maloletnik – porodica - socijalna sredina (u užem i širem smislu). Organ starateljstva ovakvu procenu vrši za svako maloletno lice, koje po bilo kom osnovu ulazi u evidenciju centra za socijalni rad i u osnovi, nema sankcione mehanizme da maloletnika privoli da prihvati predloženo. Sud naravno takve mehanizme ima, ali u osnovi uspešnost primene bilo kog oblika posebne obaveze prvenstveno zavisi od spremnosti maloletnika da prihvati odgovornost jer u suprotnom sudu stoji na raspolaganju jedino mogućnost da jednu ili više posebnih obaveza zameni nekom drugom posebnom obavezom, odnosno drugom vaspitnom merom. (Stevanović, 2012: str. 52-53).

Sa druge strane kada govorimo o primeni vaspitnih naloga oni predstavljaju procesnu mogućnost koja stoji na raspolaganju tužiocu za maloletnike u predistražnom postupku, odnosno na predlog tužioca za maloletnike sudiji za maloletnike u pripremnom postupku, uz pristanak maloletnika i saglasnost njegovih zakonskih zastupnika i uz poštovanje objektivnog uslova da je maloletnik učinio krivično delo za koje je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina (Škulić: 2011, str. 181-183). Imajući u vidu navedeno možemo zaključiti da su vaspitni nalozi "instrument na osnovu koga je *Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica* (u daljem tekstu: *Zakon o maloletnicima*)¹⁷ uneo u naše maloletničko krivično pravo diverzionu model reagovanja na kriminalitet maloletnika", model kojim se omogućava skretanje sa klasičnog krivičnog postupka (Radulović: 2010, str. 79).

Mišljenja smo da će navedeni koncept u budućim reformama maloletničkog krivičnog prava biti dalje proširivan, kako širenjem lepeze vaspitnih naloga koje je moguće izreći, tako i davanjem svih procesnih mogućnosti za proširenje ovlašćenih lica za njihovu primenu, prevashodno u predistražnoj fazi krivičnog postupka prema maloletnim učiniocima kerivičnih dela od strane tužioca za maloletnike (Stevanović (1): 2015, str. 658-660). Navedeno potvrđuju i nova rešenja sadržana u radnoj verziji novog *Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i zaštiti maloletnih lica u krivičnom postupku*. Pored širenja lepeze vaspitnih naloga (novim rešenjem je predviđeno njih sedam: 1) poravnanje sa oštećenim kako bi se izmirenjem maloletnika sa oštećenim, naknadom

¹⁷ *Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica*, "Službeni glasnik RS", br. 85/2005

štete, radom maloletnika ili na drugi način u celini ili delimično otklonile posledice krivičnog dela; 2) redovno pohađanje škole ili redovno odlaženje na posao; 3) obavljanje, bez naknade poslova socialnog, humanitarnog, komunalnog ili ekološkog sadržaja, 4) pohađanje kurseva, ili priprema i polaganje ispita kojima se proverava određeno znanje; 5) uključivanje u određene sportske aktivnosti; 6) podvrgavanje odgovarajućem ispitivanju i odvikavanju od zloupotrebe alkoholnih pića ili upotrebe zabranjenih psioaktivnih kontrolisanih supstanci; 7) uključivanje u pojedinačni ili grupni tretman u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi, savetovalištu ili drugoj ovlašćenoj organizaciji) širi se mogućnost za primenu oportuniteta krivičnog gonjenja (Škulić: 2015, str. 58)¹⁸ i reguliše se, mnogo adekvatnije, evidencija i statistika vaspitnih naloga koja treba da omogući bolje praćenje i kreiranje politike državnih mera za unapređenje ravnomerne primene vaspitnih naloga na celoj teritoriji Republike Srbije.¹⁹ Takođe, novim rešenjima predlaže se i preciznije regulisanje evidencije i statistike svih izrečenih krivičnih sankci prema maloletnicima.

Sagledavanjem trenutnog stanja novim predlozima ustanovljava se i mogućnost izricanja jedino dve vrste zavodskih sankcija: vaspitne mere – upućivanje u vaspitno popravni dom i kazne maloletničkog zatvora. Najviše promena tiču se sada jedine predložene zavodske vaspitne mere. Prema novopredloženom rešenju ona može da traje najmanje godinu dana, a najviše pet godina, s tim da sud svakih šest meseci razmatra da li postoje osnovi za obustavu vaspitne mere ili za njenu zamenu drugom vaspitnom merom. Pored toga propisuje se, po prvi put, da sud u odluci kojom izriče meru određuje i njeno trajanje – u smislu najdužeg trajanja, s tim da se najduže trajanje ove mere određuje na pune godine u okviru zakonom propisanog maksimuma. Mišljenja smo da je dosadašnji sistem relativne određenosti trajanja ove vaspitne mere pokazao brojne nedostatke, a prevashodno s aspekta poštovanja prava maloletnika i neophodnosti preciznijeg sudskog određivanja trajanja mere, koja u osnovi predstavlja meru "lišenja slobode". Što se tiče kazne maloletničkog zatvora novo rešenje u neku ruku predviđa "povratak" na staro. U radnoj verziji novog zakona predviđeno je tako da maloletnički zatvor ne može biti kraći od godinu dana ni duži od deset godina i da se izriče na pune godine i mesece.

U osnovi sve predložene izmene na nivo materijalnog, procesnog i izvršnog maloletničkog krivičnog prava ne narušavaju u konceptualnom smislu trenutno važeći zakon. Razlog zašto nije bilo moguće samo "novelirati" postojeći zakon je prevashodno u obimu planiranih promena koji prelazi 1/3 teksta ali i potreba da se unaprede određena rešenja čija je primena bila otežana u praksi (Škulić: 2012, str. 52). Inače, najveći deo izmena se odnosi na novine u maloletničkom krivičnom procesnom pravu s ciljem prevashodno stvaranja uslova da se obezbedi brži i efikasniji krivični postupak (predlaže

¹⁸Primena načela oportuniteta krivičnog gonjenja prema novopredloženim rešenjima bila bi moguća uvek kada je predmet krivičnog postupka krivično delo za koje je propisana kao glavna novčana kazna ili kazna zatvora do osam godina, uz obavezu javnog tužioca za maloletnike da uvek kada se krivična prijava odnosi na takvo krivično delo obavezno ispita mogućnost da postupi po načelu oportuniteta krivičnog gonjenja.

¹⁹ Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku u 2014 godini primenjeno je 206 vaspitnih naloga. Tužilac za maloletnike je u 176 slučajeva primenio vaspitne naloge, a sudija za maloletnike u 30 slučajeva. Takođe želimo da ukažemo da trenutno u Srbiji imamo neravnomernu regionalnu primenu vaspitnih naloga. Vaspitni nalozi su u 2014. godini u najvećoj meri primenjivani u Novom Sadu, Nišu, Beogradu i Kragujevcu uz podršku IMG projekta.

se ukidanje *pripremnog postupka* prema maloletniku i pretvaranje te nekadašnje prve faze postupka prema maloletniku u klasičan prvostepeni postupak: pred sudijom za maloletnik u najvećem broju slučajeva, odnosno pred većem za maloletnike), odnosno da se neke odredbe ovog zakona usklade sa terminologijom Zakonika o krivičnom postupku. Izmene koje se odnose na stvaranje uslova za bržim i efikasnijim postupkom, naravno nikada ne ugrožavajući načelo istine u postupku prema maloletnicima koje se jasno precizira, za razliku od rešenja u *Zakoniku o krivičnom postupku*, su po našem mišljenju od izuzetnog značaja jer će omogućiti i brže pristupanje primeni, odnosno izvršenju krivičnih sankcija i mera određenih prema maloletnicima koje zbog svoje specifičnosti najbolje rezultate u primeni, odnosno izvršenju daju ukoliko im se pristupi u odgovarajućem vremenskom rasponu.

Reforma prekršajnog maloletničkog zakonodavstva u Republici Srbiji

Ustanovljavanjem posebnih prekršajnih sudova i prelaskom "sudija za prekršaje" iz upravne sfere u pravosudni sistem, izmenjenim i dopunjenim prekršajnim zakonodavstvom 2009. godine od strane Narodne skupštine Republike Srbije²⁰ razrešeno je jedno od najvažnijih i najkontroverznijih pitanja našeg do tada važećeg prekršajnog prava, pre svega, sledeći ustavnopravni i međunarodnopravni zahtev da o pravima i dužnostima građana, posebno o njihovom sankcionisanju, mogu da odlučuju, naročito u krajnjoj istanci, samo sudski organi. Navedeno je predstavljalo veliki napredak u odnosu na dotadašnje stanje i bilo je od velikog značaja i za unapređenje postupanja sa maloletnim učiniocima prekršaja jer osnovni međunarodni standard u oblasti maloletničkog pravosuđa upravo podrazumeva da se sankcije i mere u ovom sistemu izriču isključivo od strane suda (odnosno, ukoliko ih izriče drugi zakonom određeni organ, bez odlaganja podvrgavaju sudskom preispitivanju).

Međutim, proces reforme u ovoj oblasti nije okončan uvođenjem u sistem sudija za prekršaje. Rad na izradi novog *Zakona o prekršajima* otpočeo je u decembru 2011. godine i okončan je jula meseca 2013. godine usvajanjem *Zakona o prekršajima*²¹ koji se primenjuje od 1. marta 2014. godine. Prema novim rešenjima kao i u maloletničkom krivičnom pravu, i u novom prekršajnom zakonodavstvu "prema" maloletniku koji u vreme kada je učinio prekršaj a koji nije navršio četrnaest godina ne može se voditi prekršajni postupak. Zakonom je posebno precizirano i načelo zabrane suđenja dva puta u istoj stvari kako bi se izbegla mogućnost dvostrukog vođenja kaznenih postupaka za prekršaje, krivična dela ili privredne presteupe sa sličnim obeležjima ("Protiv učinioca prekršaja koji je u krivičnom postupku pravnosnažno oglašen krivim za krivično delo koje obuhvata i obeležja prekršaja ne može se za taj prekršaj pokrenuti postupak, a ako je pokrenut ili je u toku, ne može se nastaviti i dovršiti čl. 8. st. 3. *Zakona o prekršajima*). Novousvojenim rešenjem ustanovljava se i institut necelishodnosti vođenja prekršajnog postupka prema maloletnom učiniocu prekršaja i u smislu navedenog propisuje se da kada

²⁰ *Zakon o prekršajima*, "Službeni glasnik Republike Srbije" br. 111/2009.

²¹ *Zakona o prekršajima*, "Službeni glasnik Republike Srbije" br. 65/2013.

prekršajni sud utvrdi da nije celishodno vođenje prekršajnog postupka donosi rešenje o obustavi prekršajnog postupka zbog necelishodnosti (čl. 297. *Zakona o prekršajima*) kojim se omogućava skretanje sa klasičnog prekršajnog postupka.

S aspekta poštovanja osnovnih prava maloletnika u prekršajnom postupku od izuzetnog značaja su i odredbe kojima se reguliše pitanje zastarelosti i u tom smislu ističemo rešenje člana 84. *Zakona o prekršajima* gde izričito stoji da se prekršajni postupak ne može pokrenuti ako protekne jedna godina od dana kada je prekršaj učinjen, dok vođenje prekršajnog postupka prema maloletniku u svakom slučaju zastareva kad proteknu dve godine od kada je prekršaj učinjen, kao i odredbu člana 291. stav 2. *Zakona o prekršajima* kojom je propisano da će se u prekršajnom postupku prema maloletniku shodno primenjivati odredbe *Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica* ako drugačije nije propisano prekršajnim zakonodavstvom.

Iz navedenog na ovom mestu posebno želimo da ukažemo na neophodnost daljeg približavanja prekršajnog i krivičnog maloletničkog zakonodavstva koji se čine kako na nivo normativnih rešenja tako i na nivou prakse, pogotovo u pogledu korišćenja nekih zakonskih instituta, poput mere "zadržavanja". Dobro je poznato da je na nivou međunarodnih normi i standarda ustanovljeno osnovno pravilo da se lišenje slobode mora koristiti isključivo kao krajnja te smo mišljenja da maloletni učinilac prekršaja treba biti zadržan izuzetno uz hitno obaveštavanje zakonskog zastupnika maloletnika i njegovo pozivanje da preuzme vršenje nadzora nad njim. Takođe, "dovođenje", odnosno "privođenje" maloletnika sudiji za prekršaje mora se vršiti uz maksimalno poštovanje dostojanstva maloletnika i na to sudije za prekršaje posebno treba da obrate pažnju u svakom konkretnom slučaju.

Sankcije i mere koje se mogu izreći maloletnicima za učinjeni prekršaj, kao i način njihovog izvršenja isključivo moraju biti utvrđeni zakonom i zasnovani na načelima socijalne integracije i obrazovanja i prevencije vršenja prekršaja i krivičnih dela u budućnosti.²² Izricanje i izvršenje sankcija ili mera u sistemu maloletničkog pravosuđa, uvažavajući osnovne međunarodne norme i standarde, mora biti zasnovano na najboljim interesima maloletnih učinilaca i biti ograničeno težinom izvršenog prekršaja ili krivičnog dela (načelo srazmernosti), pri čemu se mora voditi računa o uzrastu maloletnika, fizičkom i psihičkom zdravlju, razvoju, sposobnosti i ličnim okolnostima (načelo individualizacije).

Kao i do sada prekršajno i krivično zakonodavstvo Republike Srbije, poput *Zakona o maloletnicima*, razlikovalo je mlađe od starijih maloletnika, a uvođenjem sudija koje sude u prekršajnim postupcima izričito je propisano da samo sud može maloletniku izreći sankciju: vaspitnu meru, novčanu kaznu, kaznene poene, kaznu maloletničkog zatvora i zaštitnu meru što izričito stoji i u novousvojenom zakonskom rešenju (čl. 73. st. 4. *Zakona*

²² Kao opšta svrha propisivanja, izricanja i primene prekršajnih sankcija *Zakon o prekršajima* propisano je: Da građani poštuju pravni sistem i da se u buduću ne čine prekrše" (čl. 5. st.2. *Zakona o prekršajima*).

o prekršajima).²³ Inače, mlađem maloletniku se od strane suda, u skladu sa odredbama *Zakona o prekršajima*, može izreći samo određena vaspitna mera (mera upozorenja i usmeravanja – ukor i posebne obaveze ili mere pojačanog nadzora: mera pojačanog nadzora od strane roditelja, usvojitelja ili staratelja i mera pojačanog nadzora od strane organa starateljstva), a starijem maloletniku vaspitna mera, kazneni poeni ili kazna (novčana kazna i kazna maloletničkog zatvora koja ne može biti duža od 30 dana).

Pre izricanja vaspitne mere ili kazne maloletniku, sudija koji sudi u prekršajnim postupcima je uvek dužan da pribavi mišljenje nadležnog organa starateljstva, osim ako je u međuvremenu maloletnik postao punoletan. Novi *Zakon o prekršajima*, u odnosu na do sada važeća rešenja uvodi i izmenu koja podrazumeva da prekršajni sud može maloletniku izreći ukor ili novčanu kaznu i bez mišljenja organa starateljstva ako ovaj organ ne dostavi svoje mišljenje u roku od 60 dana, vodeći računa o duševnoj razvijenosti maloletnika, osetljivosti i njegovim svojstvima, a sa ciljem ubrzanja prekršajnog postupka (čl. 292. st. 3 *Zakona o prekršajima*). U navedenoj situaciji, kada se sud opredeljuje za neku od navedenih sankcija – ukor ili novčanu kaznu, mora precizno izneti razloge u odnosu na maloletnika kao učinioca prekršaja, u odnosu na sam prekršaj, na odgovornost maloletnika, kao i u odnosu na činjenice zbog kojih je izrekao upravo tu sankciju, a ne neku drugu. Želimo da ukažemo, da i pored uvažavanja i dosledne primene načela hitnosti prekršajnog postupka, ovaj izuzetak, pogotovu u odnosu na mogućnost izricanja novčane kazne, u praksi prekršajnih sudova zaista treba to i da ostane, a u cilju zaštite prava maloletnih učinioaca prekršaja.

Iz sveda navedenog može se zapaziti da poslednjih godina dolazi do sve većeg usaglašavanja i povezivanja krivičnog i prekršajnog sistema s ciljem njihovog uobličavanja u jedinstveni sistem reagovanja u odnosu na maloletnički kriminalitet. Navedeno je od ogromnog značaja iz razloga jer hitna i adekvatna reakcija od strane sudija koje postupaju u prekršajnim postupcima za rezultat može imati da se maloletnik ne pojavi ponovo kao učinilac prekršaja i što je još mnog značajnije, kao mogući učinilac krivičnog dela. Sa druge strane treba imati uvek imati na umu da sudijama koje sude u prekršajnim postupcima stoji gotovo ista lepeza krivičnih sankcija prema maloletnicima kao i u krivičnom sistemu, te saradnja ova dva sistema u procesu izvršenja, prevashodno vaspitnih mera, predstavlja neminovnost i od velikog je značaja.

ZAKLJUČAK

Maloletničko krivično i prekršajno zakonodavstvo u Republici Srbiji, kao deo jedinstvenog pravnog sistema, najpodložniji su promenama s ciljem njegovog unapređenja, a radi pružanja adekvatnih odgovora na kriminalitet maloletnika za koje svaka država, u smislu postojanja odgovarajuće reakcije, ima poseban interes. U Republici Srbiji poslednjih godina inteziviraju se naponi na reformi sistema s ciljem njegovog daljeg

²³ Prekršajne sankcije propisne *Zakonom o prekršajima* su: 1) kazne; 2) kazneni poeni; 3) opomena; 4) zaštitne mere i 5) vaspitne mere (čl. 32. *Zakona o prekršajima*).

usklađivanju sa novo-ustanovljenim evropskim standardima, pre svega, sa *Preporukom Komiteta ministara Saveta Evrope državama članicama o evropskim pravilima za maloletne učinioce kojima su izrečene sankcije ili mere* i *Smernicama Komiteta ministara Saveta Evrope o pravosuđu po meri deteta*, odnosno usaglašavanja krivičnog i prekršajnog sistema reakcije prema maloletnicima. U tom smislu, ono što zapažamo poslednjih godina su počeci usaglašavanja i povezivanja krivičnog i prekršajnog sistema s ciljem njihovog uobličavanja u jedinstveni sistem reagovanja u odnosu na maloletnički kriminalitet na čemu je insistirano i tokom realizacije projekta Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja.

LITERATURA

1. Radulović, L.J. (2010). *Maloletničko krivično pravo*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
2. Stevanović, I. i dr. (2012). "Izvršenje vaspitne mere posebne obaveze (samostalno i uz vaspitnu meru pojačanog nadzora)", u: Stevanović, I. (ur.) *Korak ka preuzimanju odgovornosti*, Beograd: Centar za prava deteta.
3. Stevanović, I., Pavićević, O. (2015). "Rizična ponašanja dece i mladih – rizik i otpornost", str. 293-307, u: Stevanović, I. (ur.) *Maloletnici kao učinioci i žrtve krivičnih dela i prekršaja*, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
4. Stevanović, I. (1) (2015). "Krivičnopravni instrumenti državne reakcije na maloletnički kriminalitet" str. 649-662, u: *Suđenje u razumnom roku i drugi krivičnopravni instrumenti adekvatnosti državne reakcije na kriminalitet*, Zbornik radova sa LV savetovanja Srpskog udruženja za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beograd: Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu & "INTERMEX".
5. Škulić, M. (2011). *Maloletničko krivično pravo*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu & "Službeni glasnik".
6. Škulić, M. (2015). "Reforma maloletničkog krivičnog prava u Srbiji, str. 39-68, u: Stevanović, I. (ur.) *Maloletnici kao učinioci i žrtve krivičnih dela i prekršaja*, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
7. Vučković Šahović, N., Doek, J., Zermatten, J. (2012). "The CRC Committee's General Comment No. 10", in: *The Rights of the Child in International Law*, Berne: Stampfli Publications Ltd.

Odabrani domaći i međunarodni instrumenti

8. Agenda Evropske Unije o pravima deteta usvojena od strane Evropske Komisije Evropske unije 52011DC0060 od 15. februara 2011. godine 52011DC0060, (52011DC0060, 15. februar 2011. godine).
9. Evropska komisija: Izveštaj o skriningu za Poglavlje 23 - Pravosuđe i osnovna prava, EUMD45/14,u http://www.seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/Skrining/Screening%20Report%2023_SR.pdf

10. Evropska komisija: Izveštaj o skriningu za Poglavlje 23 - Pravosuđe i osnovna prava, EU MD 46/14, u http://www.seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/Skrining/Screening-report-chapter-24-serbia.pdf
11. Ministarstvo pravde RS, Treći nacrt Akcionog plana za poglavlje 23 u: <http://www.mpravde.gov.rs/tekst/7715/treci-nacrt-akcionog-plana-za-poglavlje-23.php>
12. Opšte mere za sprovođenje Konvencije o pravima deteta, usvojen od Komiteta za prava deteta CRC/GC/2003/5 od 03. oktobra 2003. godine.
13. *Opšti Komentar broj 10: "Prava dece u maloletničkom pravosuđu"*, usvojen od Komiteta za prava deteta 25. aprila 2007. godine na 44 sednici (CRC/C/GC/10).
14. *Konvencija o pravima deteta* ("Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori", br. 15/90).
15. *Fakultativni protokol o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji uz Konvenciju o pravima deteta* ("Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori", br. 22/02).
16. *Fakultativni protokol o učešću dece u oružanim sukobima uz Konvenciju o pravima deteta* ("Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori", br. 22/02).
17. *Pravila o zaštiti maloletnika lišenih slobode*, usvojena rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 45/113 od 14. decembra 1990. godine (A/Rezol/45/113, 14. decembar 1990).
18. Preporuka CM/Rec(2008)11 Komiteta ministara Saveta Evrope državama članicama o evropskim pravilima za maloletne učinioce kojima su izrečene sankcije ili mere, usvojena od strane Komiteta ministara Saveta Evrope 5. novembra 2008. godine na 1040-toj sednici zamenika ministara.
19. *Smernice Komiteta ministara Saveta Evrope o pravosuđu po meri deteta*, usvojene 17. novembra 2010. na 1.098. zasedanju zamenika ministara Saveta Evrope - Redigovana verzija od 31. maja 2011.
20. Smernice za prevenciju maloletničke delikvencije (*Rijadske smernice*) usvojene rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 45/112 od 14. decembra 1990. godine (A/Rezol/45/112, 14. decembar 1990).
21. Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za maloletničko pravosuđe (*Pekinska pravila*) usvojena rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 40/33 od 29. novembra 1985. godine (A/Rezol/40/33, 29. novembar 1985).
22. Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za mere alternativne institucionalnom tretmanu usvojena rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 45/100 od 14. decembra 1990. godine (A/Rezol/45/110, 14. decembar 1990).
23. *Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica*, "Službeni glasnik Republike Srbije" br. 85/2005.
24. *Zakon o prekršajima*, "Službeni glasnik Republike Srbije" br. 111/2009.
25. *Zakona o prekršajima*, "Službeni glasnik Republike Srbije" br. 65/2013.

CHILD RIGHTS AND THE REFORM OF JUVENILE JUSTICE IN THE REPUBLIC OF SERBIA

The framework for the European Union's relations towards the protection and promotion of child rights in countries which are not members is specifically defined by the EU Guidelines for the Promotion and Protection of the Rights of the Child and they are of great importance in the accession process of candidate countries. The adoption of the EU Agenda for the Rights of the Child in 2011 also represents acceptance of the new concept of "child-friendly justice" at the level of the European Union. Bearing in mind that in recent years in the Republic of Serbia there have been intensified efforts to harmonise the juvenile justice system with the newly-established European standards, primarily with the Recommendation of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states on the European rules for juvenile offenders who were rendered sanctions or measures where sanctions or measures and the Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice, author in this paper especially points to the future directions of the reform, seen through the prism of the Draft Action Plan for Chapter 23 in the part relating to the realisation of child rights, and new legal solutions which are expected in this area.

The paper particularly insists on the fact that the juvenile criminal and misdemeanor legislation in the Republic of Serbia, as part of a unified legal system, is most susceptible to changes with the aim of its improvement, in order to provide adequate responses to the criminality of minors for whom any state, in terms of the existence of an appropriate reaction, has a special interest. Noted is the necessity of harmonisation and integration of criminal justice and misdemeanor justice systems with the aim of their shaping into a unique system of response in relation to juvenile crime. In regard to this, the author provides an overview of expected changes that will be included in the new Law on Juvenile Offenders and the Protection of Minors in Criminal Proceedings, as well as in the Law on Amendments to the Law on Misdemeanors.

Key words: child rights, "child-friendly juvenile justice", criminal and misdemeanor legislation, harmonisation.